

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

ПЕРНИК ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 347.21/.4(043.3)

**ПРАВО ВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ ЯК РЕЧОВЕ
ТА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО**

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент
Шаповалова Ольга Іванівна

Рецензент: к.ю.н., в.о. доцента (б.в.з.)
Панченко С.С.

Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Право володіння чужим майном як речове та зобов'язальне право має багато схожих рис та має відмінності, що приводить до помилок у судовій практиці. Речові відносини щодо чужої речі мають недостатнє правове регулювання, оскільки є відносно новими об'єктами цивільно-правового регулювання, тому вони є недостатньо дослідженими. Потреби особи щодо вилучення корисних властивостей з речі, навіть з чужої, мають характер не тільки приватний, але і суспільний у зв'язку з обмеженістю ресурсів, зокрема природних, та можуть бути підставою невдоволення населення несправедливістю розподілу цих ресурсів. Тому такі відносини потребують дослідження та вдосконалення шляхом правового регулювання речових прав володіння чужим майном.

Відносини щодо володіння чужим майном регулюються нормами речового та зобов'язального права, що породжує наукові і практичні проблеми, саме тому ці відносини потребують дослідження.

Проблемам правового регулювання відносин щодо володіння чужим майном привертала увагу більшість науковців вже давно, але у сучасній юридичній науці комплексного його дослідження не проводили та серед цивілістів відсутня єдність думок щодо проблем схожості права володіння чужим майном як речове та як зобов'язальне право.

Актуальність дослідження проблем права володіння чужим майном зумовлюється сучасним ускладненням економічних відносин, відродженням у цивільному праві України інституту речових прав на чуже майно та змінами, які внесені у законодавство щодо регулювання договірних відносин користування чужим майном. Також схожість права володіння чужим майном як речове та як зобов'язальне право породжують проблеми у судовій практиці.

Вищезазначене й зумовило вибір теми магістерської роботи, її мету та дослідницькі завдання.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний цивілістичний аналіз права володіння чужим майном та вироблення на цій основі пропозицій, спрямованих на удосконалення регулювання відносин володіння чужим майном законодавством України, а також практики його застосування.

Задля досягнення цієї мети було поставлено такі завдання:

1. сформулювати та уточнити поняттійно-термінологічний апарат у сфері володіння чужим майном, зокрема, визначити зміст понять «речові права», «володіння чужим майном» та «право володіння чужим майном», «законні майнові інтереси»;

2. визначити характерні ознаки об'єктів права на чужі речі, обґрунтувати необхідність обмеження прав власника об'єкта прав на чужі речі; висвітлити загальні цивілістичні засади наукового дослідження правового регулювання відносин володіння чужим майном;

3. визначити зміст, характерні ознаки права володіння чужим майном та його місце у системі речових та зобов'язальних прав;

4. провести відмежування таких понять як право власності та на право на чужі речі, визначити специфічність відносин користування чужою річчю речового характеру, виявити особливості основних правових форм володіння чужим майном;

5. обґрунтувати тезу про те, реалізація права на чужі речі є законними майновими інтересами особи, проаналізувати зміст норм Цивільного кодексу України та інших законодавчих актів щодо володіння чужим майном;

6. розробити й обґрунтувати рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення законодавчого забезпечення володіння чужим майном.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо права володіння чужим майном, врегульовані цивільним законодавством України.

Предметом дослідження є проблеми законодавчого забезпечення права володіння чужим майном, застосування цивільного законодавства у процесі забезпечення цивільних прав та інтересів володільців чужого майна.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використано комплекс загально-наукових та спеціально-юридичних методів, сформованих на засадах

діалектичного підходу до наукового пізнання правових явищ. Серед загально-наукових методів застосовано – системний (при з'ясуванні місця права володіння чужим майном у системі речових прав), структурно-функціональний (для визначення правової природи і структури досліджуваного явища), порівняльний (для порівняння основних правових форм володіння чужим майном). Використання для дослідження становлення та розвитку у цивільному праві України інституту володіння чужим майном історико-правового методу дало можливість зрозуміти зміст і сутність цього інституту та його розвиток. Формально-юридичний метод застосовувався для комплексної характеристики законодавства України про володіння чужим майном. Для з'ясування змісту відповідних правових норм використовувався метод наукового тлумачення права. Для узагальнення правозастосовної практики – метод вивчення юридичної практики. Окремі рекомендації та пропозиції щодо удосконалення цивільного законодавства обґрунтовані за допомогою прогностичних методів.

Наукова новизна одержаних результатів. Магістерська робота є однією з перших комплексних досліджень права володіння чужим майном як речове та зобов'язальне право. У роботі обґрунтовано і сформульовано ряд положень та висновків, які й становлять наукову новизну дослідження і виносяться на захист.

Основними із них є такі:

1. охарактеризування права володіння чужим майном як передбачена законом або набута у встановленому законом порядку можливість одержувати користь із чужої речі (майна) шляхом вчинення певного виду поведінки;

2. зміст права володіння чужим майном запропоновано визначати як сукупність різноманітних видів поведінки, які може здійснювати особа щодо чужої речі;

3. запропонування поділу права володіння на законне та незаконне;

4. охарактеризування основних особливостей права володіння чужим майном за нормами речового та зобов'язального права;

5. визначення змісту та особливості сервітутного володіння;

б. визначення ознак потреби володіння та користування чужою річчю, коли така потреба має бути під захистом закону та надання рекомендацій щодо законодавчого забезпечення права володіння чужим майном.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення, пропозиції, узагальнення та висновки дослідження можуть бути використані у подальшій науково-дослідній роботі, у навчальному процесі, у судовій та договірній практиці, а також у законотворчій діяльності – у процесі вдосконалення окремих норм цивільного законодавства України.

Публікації. Право володіння чужим майном як речове та зобов'язальне право. Перник Вікторія Володимирівна, студентка Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Структура й обсяг дисертації. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 118 сторінку. Список використаних джерел налічує 123 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, об'єкт, предмет і основні завдання дисертації, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Розділ 1 «**Поділ майнового права на речове та зобов'язальне**» розкриває та узагальнює поняття та основні характеристики речових та зобов'язальних правовідносин. Так, потрібно зазначити, речове право – це сукупність норм права, що регулюють можливість особи здійснювати належні їй суб'єктивні цивільні права щодо впливу на річ, яка знаходиться в її пануванні, причому такий вплив на річ може як особистий, так і без щоразового погодження своєї волі з волею інших осіб, що мають також речові права на цю річ.

Права користування чужими речами, що мають речову та зобов'язальну природу, є складними за обсягом та складаються з права володіння чужими речами, тобто

права безпосереднього доступу до цих речей, та самого права користування, тобто права вилучати корисні особливості з цієї речі.

Права користування чужими речами, що мають речову та зобов'язальну природу, можуть ґрунтуватися на договорі, але якщо права користування чужими речами, що мають зобов'язальну природу, ґрунтуються тільки на договорі, то права користування чужими речами, що мають речову природу, ґрунтуються на договорі та законі, тобто судове рішення може бути винесено всупереч волевиявленню власника цих речей.

Право користування чужими речами речового характеру існує незалежно від договору, але може бути закріплено договором, заповітом та нормативними актами. Особливістю договірних відносин права користування чужими речами речового характеру є те, що таке право у власника пануючої речі вже існує за законом, а в договорі або судовому акті обумовлюються організаційні умови здійснення такого права. Причому такі організаційні умови договору або судового акту діють тільки персоналізовано щодо учасників договору або судового спору.

У розділі 2 «**Право володіння чужим майном в речовому праві**» досліджено становлення та сучасні особливості міжнародного фінансового ринку, підходи до визначаються поняття та види речових прав на чуже майно, таких як сервітут, емфітевзис, суперфіцій, право оперативного управління та господарського відання.

Одна з найважливіших класифікацій цивільних прав передбачає їх поділ на речові та зобов'язальні. Головне місце в системі речових прав посідає право власності. Право власності відрізняється від інших речових прав повнотою змісту. Власникові належать правомочності володіння, користування і розпорядження своїм майном. Він має право на свій розсуд вчиняти щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать нормам права і не порушують права та охоронювані законом інтереси інших осіб. Ніхто із суб'єктів інших речових прав не має такої повноти правочинів на належне їм майно. Обсяг їх прав по використанню майна обмежений законом і волею власника. Право володіння чужим майном обумовлене суспільною необхідністю володіти цією річчю не власником. Об'єктом цього володіння можуть

бути природні об'єкти. Тобто, це такі ситуації, коли не власники не можуть здійснювати свої права не порушуючи прав інших осіб.

Підґрунтям права на чужу річ є доцільність порушення прав власників в інтересах невластників. Підставою для виникнення можуть бути акти влади або волевиявлення власника майна. Волевиявлення власника майна може бути письмовим, усним та конклюдентним (у разі мовчання). А також може ґрунтуватись не договором, а заповітом.

Власник, передаючи частину свого майна іншій особі в оперативне управління, господарське відання або інше речове право, зберігає за собою право власності на це майно. Тому ніхто із суб'єктів інших речових прав (крім права власності) не може володіти всією сукупністю правомочностей власника.

Право власності є повним, в порівнянні з ним будь-яке інше речове право є обмеженим за обсягом. Виділяючи групу речових прав, що належать невластнику, закон іменує їх «речові права осіб, які не є власниками».

Речові права – одна з форм реалізації цивільних відносин. Речові права зазвичай визначаються як права, які надають їх власникові можливість безпосереднього (незалежно від будь-якої іншої особи) впливу на річ. Інакше кажучи, речове право надає його власнику безпосередню владу, панування над річчю. Суб'єкт речового права може здійснювати в своїх інтересах дії щодо володіння, користування, у багатьох випадках і розпорядження річчю, не звертаючись за сприянням до будь-якої особи. Саме в цьому відмінність речових прав від зобов'язальних. Особа, яка має зобов'язальне право на річ, може реалізувати свої правомочності щодо володіння і користування нею лише в тому випадку, якщо фактично отримає її від власника, який уклав з ним договір.

Речові правовідносини – правовідносини, що фіксують статику майнового стану суб'єктів. У них за уповноваженим суб'єктом закріплюється можливість безпосереднього впливу на річ і право відображення будь-яких зазіхань на неї з боку третіх осіб. Речові права носять абсолютний характер і є юридичною підставою влади суб'єкта над річчю. До речових прав поряд з правом власності належать право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою, сервітути, право

господарського відання майном, право оперативного управління майном, право постійного (безстрокового) користування земельною ділянкою та інші.

Право володіння чужим майном в речовому праві ґрунтується на законі, як правило, а як виняток на договорі та заповіті. На підставі закону право володіння чужим майном виникає частіше щодо природних об'єктів, об'єктів суспільного користування або об'єктів державної та комунальної власності. Прикладом права володіння чужим майном щодо природних об'єктів є сервітут, суперфіцій та емфітевзис. До права володіння чужим майном, що обумовлено суспільно-корисною потребою, відносять дорожний сервітут. Право на чужі речі обумовлено суспільною необхідністю володіння та/або користування цими речами, тобто, нормативного створення можливості володіти чужим майном, оскільки без цього особи не можуть повноцінно реалізувати свої суб'єктивні права внаслідок обмеженого обсягу ресурсів, зокрема природних.

У розділі 3 **«Право володіння чужим майном в зобов'язальному праві»** обґрунтовано, що інститут зобов'язального права поряд з інститутом речових прав посідає важливе місце в системі цивільного права України. Зобов'язальне право охоплює сукупність цивільно-правових норм, які регулюють майнові відносини, що складаються у зв'язку з передачею майна, наданням послуг, виконанням робіт, заподіянням шкоди, безпідставним придбанням майна, тощо. Право володіння чужим майном в зобов'язальних відносинах ґрунтується на договорі та, як виняток, на односторонньому зобов'язанні діяти в майнових інтересах особи без її доручення. У зобов'язальних відносинах немає суспільної необхідності, натомість є волевиявлення приватних інтересів.

Зобов'язальні правовідносини – правовідносини, що опосередковують динаміку майнових відносин. У них уповноважених суб'єкт має лише право вимагати від зобов'язаної особи передачу майна, виконання робіт, надання послуг, створення і передачу продуктів інтелектуальної діяльності тощо. У зобов'язальних відносинах майно знаходиться у владі боржника, а не у владі уповноваженої особи – кредитора.

Характерною рисою зобов'язальних відносин найму, лізингу є право володіння та користування чужим майном як зобов'язальне право.

Характерною рисою заставних відносин, відносин перевезення, зберігання є право володіння чужим майном як зобов'язальне право, при цьому виконавці послуг за цими договорами можуть мати право володіння, але не можуть мати права користування чужим майном.

У розділі 4 «**Порівняльна характеристика права володіння чужим майном в речовому та зобов'язальному праві**» обґрунтовує, що в зобов'язальних відносинах, пов'язаних з володінням чужим майном, головним критерієм є волевиявлення, тобто власник має право не передавати майно в чуже володіння, то в речових відносинах право на чужу річ обумовлено суспільною корисністю, тобто право власності обмежується законом, підзаконними нормативно-правовими актами.

Право володіння чужим майном в зобов'язальних відносинах ґрунтується на договорі та, як виняток, в односторонньому зобов'язанні діяти в чужих інтересах без довіреності.

Право володіння чужим майном в речових відносинах ґрунтується на законі, як правило, а як виняток, на договорі та заповіті. На підставі закону право володіння чужим майном виникає частіше щодо природних об'єктів, об'єктів суспільного користування або об'єктів державної та комунальної власності. Прикладом є право володіння чужим майном щодо природних об'єктів як суперфіцій, емфітевзис, сервітут. Право на чужі речі як речове право обумовлено суспільною необхідністю володіння та/або користуватися цими речами. Право на чужі речі як зобов'язальне право обумовлено тільки погодженням волевиявленням сторін.

Спільним між правом володіння чужим майном як речове та зобов'язане право є те, що вони можуть ґрунтуватись на договорі, але якщо у зобов'язальних відносинах це правоволодіння чужим майном має ґрунтуватись обов'язково на договорі, то в речових відносинах таке право ґрунтується на договорі як виняток.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного наукового дослідження та поставлених завдань можна зробити наступні висновки:

1. Одна з найважливіших класифікацій цивільних прав передбачає їх поділ на речові та зобов'язальні. Речові права – одна з форм реалізації відносин власності. Речові права зазвичай визначаються як права, які надають їх власникові можливість безпосереднього (незалежно від будь-якої іншої особи) впливу на річ. Інакше кажучи, речове право надає його власнику безпосередню владу, панування над річчю. Суб'єкт речового права може здійснювати в своїх інтересах дії щодо володіння, користування, у багатьох випадках і по розпорядженню річчю, не звертаючись за сприянням до іншої особи. У цьому випадку існує відмінність права власності речових прав від зобов'язальних. Особа, яка має зобов'язальне право на річ, може реалізувати свої правомочності щодо володіння і користування нею лише в тому випадку, якщо фактично отримає її від власника, який уклав з нею договір.

Речові правовідносини – правовідносини, що фіксують статику майнового стану суб'єктів. У цих правовідносинах за уповноваженим суб'єктом закріплюється можливість безпосереднього впливу на річ і право відображення будь-яких зазіхань на неї з боку третіх осіб. Речові права носять абсолютний характер і є юридичною підставою влади суб'єкта над річчю. До речових прав поряд з правом власності належать право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою, сервітути, право господарського відання майном, право оперативного управління майном, право постійного (безстрокового) користування земельною ділянкою та інші.

Речові права поділяються на права власності та на права на чужі речі. Відрізняються ці права за наступними ознаками:

1. право власності є найбільш повним правом, права на чужі речі є обмеженими;
2. учасниками відносин права власності є сам власник та інші особи, які зобов'язані не порушувати права власника. Учасниками відносин права на чужі речі речового характеру є три суб'єкта: користувач, власник

обслуговуючого майна та треті особи, що зобов'язані не порушувати права та законні інтереси користувача та власника. Право на чужі речі виникає незалежно від волі третіх осіб.

Якщо права власності мають абсолютний характер речових прав, то права на чужі речі мають складний характер та поєднують в себе як абсолютний характер речових прав, так і елементи відносного характеру зобов'язальних прав, оскільки ґрунтуються як на абсолютному праві вимоги невластника до власника щодо володіння та користування чужою річчю, так і на специфічних відносних зобов'язальних відносинах, оскільки підставою їх виникнення може бути правочин (заповіт, договір).

Специфічність відносин володіння та користування чужою річчю речового характеру полягає у тому, що при недосягненні згоди між власником та невластником щодо володіння та користування речами, такий спір може бути вирішений судом та вимога невластника щодо користування чужими речами може бути задоволена у судовому порядку, оскільки ґрунтується на законі.

Зобов'язальні правовідносини – правовідносини, що опосередковують динаміку майнових відносин. У них уповноважених суб'єкт має лише право вимагати від зобов'язаної особи передачу майна, виконання робіт, надання послуг, створення і передачу продуктів інтелектуальної діяльності та інше. У зобов'язальних відносинах найму майно знаходиться у владі боржника, а не у владі уповноваженої особи – кредитора.

2. Ще за часів стародавньо-римського права визначалося, що право на чужі речі полягає у можливості однієї особи користуватися обмежено річчю, що є приватною власністю іншої особи. Але юристами різних часів по різному трактувалося це право, або як безстрокове служіння речі нашим інтересам, тобто «рабство речі», або як часткове панування над річчю. Сучасний погляд на цю проблему має бути як на правовідносини, що мають речовий або зобов'язальний характер.

Право на чужі речі є складовою частиною речових прав, поряд з правом власності. Але якщо право власності є абсолютним і непорушним, то право на чужі

речі обумовлено необхідністю порушення прав власника. Право невласника на чужі речі є обтяженням для власника, обмеженням його абсолютних прав. Але таке обмеження є специфічним, що відрізняється від обмеження права власності за суб'єктним та об'єктним складом. Також право невласника на чужі речі є специфічним за змістом, оскільки є різновидом речового права та відрізняється від договірних відносин найму.

Обмежені речові права на чужу річ мають істотні відмінності від права власності. Об'єктом права власності може бути будь-яка річ, що не має обмежень та заборон у цивільному обороті. Об'єктом права на чужі речі може бути тільки специфічна річ, вимога щодо якої може бути задоволена у судовому порядку. Така вимога є законною не щодо будь-якої речі, а тільки речі, володіння та користування якою невласником є справедливим, суспільно-необхідним, та без цього невласник не зможе реалізувати свої суб'єктивні права.

Оскільки підставою виникнення суб'єктивних цивільних прав є юридичні факти (дії та події), а права на чужі речі мають не тільки таку підставу, а пов'язані з суспільною необхідністю користування певними особливими об'єктами, тому такі права краще називати законними інтересами.

Законні майнові інтереси – це інтереси невласників на чуже майно, інтереси володіти, користуватися та придбати це майно, які захищаються законом. Захист законних майнових інтересів обумовлений усуненням конфліктів при здійсненні прав, суспільною необхідністю, справедливістю розподілу майнових благ, обмеженістю майнових ресурсів, зокрема природних, та неможливістю задоволення приватних майнових інтересів без порушення майнових інтересів інших осіб.

Підставою виникнення права на чужі речі як речового права є правочин (договір, заповіт) або судове рішення, що замінює цей правочин. У публічних відносинах підставою виникнення права на чужі речі може бути нормативно-правовий акт.

Об'єктом права на чужі речі є специфічні речі, без володіння та користування якими невласник не може здійснити свої суб'єктивні права, що мають речову або зобов'язальну природу, тобто ґрунтуються на праві власності або договорі. У таких

майнових відносинах речі, що є об'єктом права на чужі речі, займають становище, яке є обслуговуючим, а речі, що належать не власнику цього об'єкта, займають пануюче становище. Відповідно суб'єкти поділяються на власників майна, що є пануючим, та власників майна, що є обслуговуючим. Право на чужі речі обумовлено обмеженістю майнових, частіше природних ресурсів, та зіткненням інтересів двох власників, коли один з них не може здійснити права власності на свої речі без порушення прав власності іншого власника на свої речі та наслідком цього є необхідність надання невластнику права користування чужою річчю.

Обмеження прав власника об'єкта прав на чужі речі полягають у тому, що цій власник має терпіти та підкорятися у розумних межах потребам невластника у володінні та користуванні цим об'єктом, тобто власник обслуговуючого майна має терпіти та підкорятися розумним потребам власника пануючого майна. При цьому особа, яка володіє та користується чужим майном, має обмежені повноваження щодо цього майна, а повноваження власника цього майна зберігаються у повному обсязі за винятком обов'язку надання можливості невластнику у розумних межах володіти та користуватися цим об'єктом.

Невластник, який володіє та користується чужим майном, зобов'язаний здійснювати свої потреби щодо чужого майна у мінімальних і розумних межах та бережно ставитися до цього майна як до свого власного. У той само час повноваження власника обслуговуючого майна зберігаються у повному обсязі.

Невластник, який має титульне право володіти та користуватися чужим майном, що ґрунтується на правочині або судовому рішенні, не може передати повністю або частково ці титульні права іншим особам, окрім випадку, якщо ці титульні права пов'язані з об'єктом його права власності, тобто право слідування діє не за суб'єктом, а за об'єктом.

Право на чужі речі не може бути предметом будь-яких зобов'язань з боку невластника, тобто він не може це право продати, обміняти, передати в оренду, заставу тощо. Тільки якщо здійснюється відчуження пануючого об'єкта, то здійснюється заміна невластника, при частковому відчуженні здійснюється часткова заміна.

Право на чужі речі є, як правило, безстроковим, залежить від строку існування об'єкта цих прав.

Право на чужі речі може бути не до будь-якого об'єкта. Критерієм визначення права на чужі речі є об'єкти, щодо яких може бути встановлено таке право. Ці об'єкти мають, як правило, такі ознаки:

- ці об'єкти є нерухомістю та такі права встановлюються з містобудівельною метою, у житлових приміщеннях (право особистого обмеженого користування чужим нерухомим майном) тощо;
- ці об'єкти є природними ресурсами – земельними ділянками, лісовим фондом, водними об'єктами тощо;
- ці об'єкти є дефіцитними, тобто на них є підвищений попит та вони мають обмежений ресурс;
- знаходження цих об'єктів у власності окремих осіб є суспільною несправедливістю;
- встановлення права на чужі речі на ці об'єкти є суспільною необхідністю для збалансування суперечливих інтересів та уникнення суспільних конфліктів.

Право користування чужими речами речового характеру існує незалежно від договору, але може бути закріплено договором, заповітом та нормативними актами. Особливістю договірних відносин права користування чужими речами речового характеру є те, що таке право у власника пануючої речі вже існує за законом, а в договорі або судовому акті обумовлюються організаційні умови здійснення такого права. Причому такі організаційні умови договору або судового акту діють тільки персоніфіковано щодо учасників договору або судового спору.

Якщо право користування чужими речами та організаційні умови встановлені нормативним актом, то норми цього акту діють на засадах юридичної рівності, в інтересах всіх учасників таких відносин без персоніфікації з метою врегулювання суспільних відносин, об'єктом яких є специфічні речі. У договірних відносинах зобов'язального характеру право користування чужими речами є відносним,

передається, виникає у наймача (орендатора) як правило, у повному обсязі, та одночасно у договорі сторони обумовлюють організаційні умови.

Не можна погодитися з думкою, що в якості об'єкта права обмеженого користування чужими речами слід вважати дії користувача по реалізації належних йому повноважень з метою більш повного здійснення своїх прав як власника пануючого майна. Убачається, що об'єктом права користування чужими речами, що мають речову та зобов'язальну природу, не можуть бути дії учасників цих відносин. Дії учасників не можуть бути відокремлені від самих учасників, а самі учасники не можуть бути одночасно суб'єктами та об'єктами. Ці відносини виникають з приводу речей, тому об'єктом можуть бути тільки речі, а дії, що мають звершити учасники, є їх правами та обов'язками, тобто змістом цих відносин. Якщо речей на момент виникнення цих відносин не існує, то об'єктом цих відносин будуть результати дій учасників, тобто матеріальні речі або не матеріалізовані результати послуг. Об'єкт права на чужі речі стає предметом відносин користування чужими речами, що мають речову та зобов'язальну природу.

Підставою виникнення права на чужі речі речового характеру є юридичний склад, що створюється з волевиявлення власника обслуговуючих речей та власника пануючих речей або судового акту. Якщо цими речами є нерухомість, то ці акти підлягають державної реєстрації. Підставою припинення права на чужі речі речового характеру є юридичний склад, що полягає, за потреби, з акта державної реєстрації, та дії (розірвання договору) або події (зокрема, конфіскація, знищення об'єкту прав на чужі речі).

3. Наймач за договором майнового найму – це особа, яка зацікавлена в отриманні чужої речі для тимчасового користування з метою вилучення корисних особливостей речі.

Договір найму, пов'язаний з володінням майна, має риси речового права, зокрема спільні риси з правом на чужі речі. Метою наймодавця при укладенні договору майнового найму є отримання прибутку від здавання речі у найм. При здійсненні права на чужі речі відсутня мета отримання прибутку у власника.

Укладення договору найму є вільним волевиявленням сторін. Відносини щодо користування чужою річчю можуть бути примусовими за судовим рішенням. Власника речі не можна примусити у судовому порядку передати річ у найм.

4. Спільним між правом володіння чужим майном як речове та зобов'язане право є те, що вони можуть ґрунтуватись на договорі, але якщо у зобов'язальних відносинах це правоволодіння чужим майном має ґрунтуватись обов'язково на договорі, то в речових відносинах таке право ґрунтується на договорі як виняток.

Відмінність права користування чужими речами як речове право від права користування чужими речами як зобов'язальне право полягає у наступному:

Права користування чужими речами, що мають зобов'язальну природу, як правило, виключають право користування цими речами власником, та власник, як правило, зобов'язаний терпіти таке користування, яке, як правило, є повним, та утриматися від використання переданих речей. Права користування чужими речами, що мають речову природу, не позбавляють власника права користування своїми речами, але власник зобов'язаний терпіти використання своїх речей не власником, яке є не повним, обмеженим мінімальною потребою.

Договірне зобов'язальне право майнового найму ґрунтується тільки на вільному волевиявленні сторін договору та власник у договірних відносинах не може бути примушений до надання можливості користування своїми речами іншим невластникам. У той же час підставою виникнення права користування чужою річчю як речового права є як закон, так і правочин (договір, заповіт). Та у разі відсутності волевиявлення власника на те, щоб його речами володіли та користувалися невластники, то ці невластники можуть реалізувати право користування чужими речами у судовому порядку.

Метою права користування чужими речами, що мають речову природу, є найбільш повне задоволення власника пануючих речей своїх потреб шляхом використання чужих речей. При цьому власник обслуговуючих речей не може вимагати оплати за таке використання, не може збагачуватися як власник, а тільки може вимагати відшкодування фактичних збитків внаслідок такого використання, тобто речові відносини права користування чужими речами є безоплатними.

Відносини права користування чужими речами зобов'язального характеру є, як презумпція, платними.

Якщо сторони відносин права на чужу річ зобов'язального характеру не знайдуть згоди, то у зобов'язальних відносинах неможливо примусити власника у судовому порядку передати свою річ у користування іншій особі. Спільною ознакою права користування чужою річчю речового та зобов'язального характеру є те, що як речові відносини щодо чужої речі, так і зобов'язальні відносини можуть ґрунтуватися на договорі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕНН

1. Перник В.В. Право володіння чужим майном як речове та зобов'язальне право // Університетська молодь для сталого майбуття України. Могілянські читання – 2018: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : Миколаїв, листопад. 2018 р. С. 8.

АНОТАЦІЯ

Перник В.В. Право володіння чужим майном як речове та зобов'язальне право

Речові правовідносини завжди займали одну із центральних позицій в цивільному праві на яку звертали увагу та досліджували вчені. Звісно ж ця увага була не випадковою, адже, людина живе у світі речей та щодня вчиняє правочини, предметом яких є речі – номінальний об'єкт панування, влади, а влада в суспільстві, як відомо, супроводжується конфліктами. У цивілізованому правопорядку, у випадку виникнення спору, на допомогу приходять право, а у нашому дослідженні – право речове, що виступає як критерій, який розділяє зовнішній світ матеріальних речей на певні сфери «своє» та «чуже».

У роботі викладено та досліджено питання права власності на чуже майно крізь призму правовідносин у речовому та зобов'язальному праві. Розкрито співвідношення речових і зобов'язальних елементів у згаданих правовідносинах. Сформовано доцільні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в вищевказаній сфері права.

Ключові слова: речове право, зобов'язальне право, право володіння чужим майном.